

ישראל גוזלת את מעמדם של פלסטינים ירושלמים

במסגרת מדיניות מפלה של שלילת תושבות

שוטרים ישראלים בודקים את תעודת הזהות של אישה פלסטינית בשער שכם בעיר העתיקה בירושלים. © 2016 עמאר עוואד/רויטרס

(ירושלים), ארגון Human Rights Watch אמר היום כי שלילת תושבותם של אלפי פלסטינים ממזרח ירושלים על-ידי ישראל, לאורך השנים, ממחישה את המערכת הכפולה שהיא מנהלת

בעיר. שיטת התושבות כופה על פלסטינים לעמוד בדרישות מכבידות כדי לשמור על מעמדם, וההשלכות עבור מי שאינו עומד בדרישות הללו הן הרות גורל.

מראשית הכיבוש הישראלי במזרח ירושלים בשנת 1967 ועד לסוף שנת 2016 שללה ישראל את תושבותם של לפחות 14,595 פלסטינים ממזרח ירושלים, כך לפי נתוני משרד הפנים. הרשויות נימקו את רוב מקרי השלילה באי יכולתם של הנוגעים בדבר להוכיח כי "מרכז חייהם" בירושלים. אולם, בשנים האחרונות, הן שללו מעמד כאמצעי ענישה גם מפלסטינים שהאשמו בתקיפת ישראלים וכענישה קולקטיבית לקרובי משפחתם של חשודים בתקיפה. המערכת המפלה כופה על פלסטינים רבים לעזוב את עיר מולדתם באופן העולה לכדי העברה בכפייה, הפרה חמורה של המשפט הבינלאומי.

לדברי שרה לאה ויטסון, מנהלת חטיבת המזרח התיכון בארגון Human Rights Watch, "ישראל טוענת שהיא מתייחסת לירושלים כאל עיר מאוחדת, אבל למעשה, יש מערכת כללים אחת ליהודים ושנייה לפלסטינים". "אפליה מושרשת נגד פלסטינים בירושלים, לרבות מדיניות תושבות המעמידה בסיכון את מעמדם המשפטי, מזינה את ניכורם של תושבי העיר".

ארגון Human Rights Watch ראיין שמונה משפחות בירושלים שתושבותן נשללה בין החודשים מארס ויולי 2017, בחן מכתבים על שלילת תושבות, החלטות של בתי משפט ומסמכים רשמיים אחרים, וכן שוחח עם עורכי דין של המשפחות. זהותם של כמה מהמרואיינים תישאר חסויה כדי להגן על פרטיותם ולמנוע מעשי תגמול מצד הרשויות.

אדם שישראל שללה את תושבותו אמר כי נאלץ לטפס על מכשול ההפרדה הישראלי כדי להשתתף בחתונה משפחתית בחלק אחר של הגדה המערבית. אדם אחר אמר כי הרשויות סירבו להנפיק תעודות לידה לחמשת ילדיו, שנולדו כולם בירושלים. ירושלמים אחרים שרואינו, ואשר אין להם מעמד של תושבות, תיארו כיצד אינם יכולים לעבוד באופן חוקי; לקבל

קצבאות והטבות רווחה; להשתתף בחתונות ובלוויות; או לבקר קרובי משפחה החולים במחלות קשות בחו"ל, מחשש שהרשויות הישראליות יסרבו לאפשר להם לשוב לבתיהם.

שלילת תושבות, לצד עשרות שנים של הרחבת התנחלויות בלתי חוקיות, הריסת בתים והגבלות על בנייה בעיר, הביאו להתפשטות ההתנחלות הבלתי חוקית של יהודים אזרחי ישראל במזרח ירושלים הכבושה, תוך הגבלת הגידול של האוכלוסייה הפלסטינית הנתונה תחת כיבוש. מציאות זו משקפת את יעדה של ממשלת לשמור על "רוב יהודי מוצק בעיר", כפי שנקבע בתכנית המתאר של עיריית ירושלים ("תכנית מתאר ירושלים 2000"), ולהגביל את מספר הפלסטינים החיים בה. המתכננים, שהציבו במקור כיעד "יחס של 70% יהודים ו 30% ערבים" הכירו מאוחר יותר בכך שהוא "אינו בר השגה" נוכח ה"מגמה הדמוגרפית" ושינו את היעד ליחס של 40-60. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של ישראל, בשנת 2015 היו הפלסטינים 37% מאוכלוסייתה של ירושלים.

לאחר שכבשה את מזרח ירושלים בשנת 1967, ישראל סיפחה את האזור לשטחה והחל להחיל בו את חוקיה. ישראל החילה את "חוק הכניסה לישראל, תשי"ב – 1952" על פלסטינים ממזרח ירושלים והציעה להם תושבות קבע, אותו מעמד שהיא מציעה לזרים הרוצים לחיות בשטחה. תושבי קבע רשאים לגור בישראל, לעבוד בה ולקבל קצבאות והטבות, אולם מעמדם נובע מעצם נוכחותם, וניתן לשלול אותו כאשר אדם מתגורר מחוץ לישראל. מעמד זה אינו עובר אוטומטית לילדיו של אדם או לבן/בת זוג שאינם תושבים וניתן לשלול אותו על-פי שיקול דעתו של משרד הפנים.

ואיל כוואמלה, פלסטיני תושב מזרח ירושלים, עם אשתו, פהימה א-סעדי, ושני ילדיהם הגדולים, פאיז וח'ולוד. הרשויות הישראליות דחו את בקשות התושבות שהגישו פאיז וח'ולוד, והותירו אותם למעשה חסרי אזרחות וללא אפשרות לנוע בחופשיות או לעבוד. בנוסף דחו הרשויות את בקשת איחוד המשפחות שהוגשה עבור א-סעדי. © 2017 תצלום פרטי

לפלסטינים ירושלמים בעלי מעמד של תושבי קבע בירושלים עומדת האפשרות לבקש אזרחות ישראלית, אולם רובם הגדול בחרו שלא לעשות כך. זאת, כיוון שהדבר כרוך בשבועת אמונים לישראל, הכוח הכובש. בנוסף, לא כל המבקשים אזרחות זוכים לה. מאז שנת 2003 הגישו רק כ-15,000 מתוך כ-330,000 הפלסטינים במזרח ירושלים בקשות לאזרחות; הרשויות הישראליות אישרו פחות מ-6,000 מהן.

במשך עשרות שנים שללו הרשויות הישראליות את תושבותם של פלסטינים ירושלמים שהתגוררו מחוץ לישראל למשך שבע שנים או יותר מבלי לחדש את היתרי היציאה שלהם, ושל כאלה שקיבלו תושבות קבע או אזרחות במדינה אחרת. עם זאת, רוב שלילות התושבות נעשו מאז שנת 1995, לאחר שמשרד הפנים פירש מחדש את חוק הכניסה לישראל משנת 1952, כמתיר לשלול את מעמד התושבות מפלסטינים שלא שמרו באופן פעיל על "מרכז חיים" בירושלים. בהתאם לפרשנות החדשה, הרשויות הישראליות החלו לשלול גם את תושבותם של פלסטינים

ירושלמים שגרו בחלקים אחרים של פלסטין, מחוץ לגבולותיה המוניציפאליים של ירושלים, או למדו או עבדו בחו"ל לתקופות ממושכות.

ירושלמים בעלי אזרחות ישראלית אינם צריכים להוכיח כי הם שומרים על "מרכז חיים" בעיר כדי להבטיח על מעמדם המשפטי.

בשנים האחרונות שללו הרשויות הישראליות מפלסטינים את מעמד התושבות במזרח ירושלים מכוח חוק הכניסה לישראל גם בגין הפרת "חובת נאמנותם למדינת ישראל". צעד זה ננקט לראשונה גד ארבעה חברי חמאס שנבחרו למועצה הפלסטינית המחוקקת בשנת 2006. בעקבות **החלטה של הקבינט הביטחוני**, מחודש אוקטובר 2015, החלו הרשויות להיתלות בעילה זו כדי לשלול את תושבותם של אנשים שהואשמו בתקיפה גופנית של ישראלים ונגד משפחות החשודים.

פעמים רבות שלילת תושבות כופה על פלסטינים ממזרח ירושלים, המוגנים תחת הכיבוש הישראלי מכוח אמנת ג'נבה הרביעית, לעזוב את אזור מגוריהם. אילוץ כזה הוא בגדר העברה בכפייה כאשר הוא גורם לעקירה לחלק אחר של השטחים הפלסטיניים הכבושים, ובגדר גירוש, כאשר הוא גורם לעקירה לארץ אחרת. האמנה מתירה שימוש באמצעים כאלה רק באופן זמני "משיקולי הכרח צבאיים". אי שמירה על "מרכז חיים" בירושלים אינו נימוק העומד בתנאים המגבילים הקבועים באמנה.

גירוש או העברה בכפייה של כל חלק מאוכלוסייתו של שטח כבוש עלולים לעלות לכדי פשעי מלחמה, על-פי אמנת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי. האיסור על העברה בכפייה חורג ממקרים שבהם כוח צבאי מעביר באופן ישיר אוכלוסייה שתחת שליטתו, וחל גם על מקרים שבהם הכוח מקשה כל-כך על חייהם של אנשים שהם נאלצים למעשה לעזוב. משפט זכויות האדם הבינלאומי מגן גם על זכותו של אדם לעזוב את ארצו ולשוב אליה.

ישראל טוענת שהיא מתייחסת לירושלים כאל עיר מאוחדת, אבל למעשה, יש מערכת כללים אחת ליהודים ושנייה לפלסטינים.”

שרה לאה ויטסון

מנהלת חטיבת המזרח התיכון בארגון

המשפט ההומניטארי הבינלאומי גם אוסר מפורשות על כוח כובש לכפות על אנשים הנתונים תחת הכיבוש להישבע לו אמונים או נאמנות.

בהחלטה שקיבל בחודש מארס 2017 פסק בית המשפט העליון כי פלסטינים ממזרח ירושלים נהנים מ"מעמד מיוחד" כתושבים "ילידים" ושעל הרשויות להביא את הדבר בחשבון בעת שהן קובעות את מעמדם. בהתאם לאיסור החמור שמטיל המשפט הבינלאומי על העברה בכפייה או גירוש, על הרשויות הישראליות להעניק לתושבי ירושלים את זכות התושבות שלה הם זכאים הן כאוכלוסיית שטח כבוש והן על-פי משפט זכויות האדם הבינלאומי. פלסטינים אינם צריכים לנסות לקבל אזרחות כדי להבטיח את מעמדם וזכויותיהם בעוד הם נתונים תחת כיבוש.

לדברי ויטסון, "כחלק ממאמצי להבצר את הרוב היהודי בירושלים, הרשויות הישראליות מכריחות פלסטינים ירושלמים לגור כזרים בבתיהם שלהם. מעמדם של הפלסטינים נותר בטוח רק כל עוד הם אינם מממשים את זכותם לנסוע לחו"ל לצורך לימודים או עבודה, לעבור לשכונה הלא נכונה או לקבל מעמד בארץ אחרת".

המדיניות הישראלית בירושלים

לאחר שכבשה את הגדה המערבית בשנת 1967 סיפחה ישראל לשטח המוניציפאלי של ירושלים, באורח חד צדדי, שטח של 72 קמ"ר, שכלל את חלקה המזרחי של ירושלים ו-28 כפרים פלסטיניים סביבה. באזור זה, המכונה בדרך כלל מזרח ירושלים, היו באותה עת 66 אלף תושבים פלסטינים, שהיוו 24%

מאוכלוסיית היחידה המוניציפלית החדשה. בעוד שאר הגדה המערבית כפופה לצווים צבאיים ישראלים, ישראל החילה על מזרח ירושלים את חוקיה האזרחיים. לארגון Human Rights Watch לא ידוע על שום מדינה אחרת המכירה בסיפוח הישראלי של מזרח ירושלים, שנותרה בגדר שטח כבוש על-פי המשפט הבינלאומי.

מאז, העבירה ישראל אלפים מאזרחיה היהודים למזרח ירושלים, התנהלות המהווה על-פי המשפט הבינלאומי פשע מלחמה, בעוד היא מסרבת לאשר ברוב השכונות הפלסטיניות תכניות מתאר שיאפשרו את הרחבתן. הפלסטינים, שנותרו ללא כל ברירה אלא לבנות ולהרחיב את בתיהם ללא היתרים, חיים תחת איום מתמיד בהריסה. מאז חודש ינואר 2012 הרסה ישראל 617 מבנים, ובכלל זה בתי מגורים, כך לפי נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (OCHA).

בנוסף, הממשלה נוהגת אפליה בהקצאת תקציבים. לדברי ארגון זכויות האדם הישראלי עיר עמים, רק 10.1 מהתקציב העירוני לשנת 2013 הוקצה לפרויקטים ולהוצאות בשכונות פלסטיניות במזרח ירושלים. זאת, למרות שהפלסטינים מהווים 37% מהאוכלוסייה. עקב כך, רוב השכונות הפלסטיניות סובלות מתשתית רעועה ומשירותי בריאות, פנאי וחינוך בלתי מספקים בהשוואה לשכונות ישראליות, המתאפיינות בדרכים סלולות היטב, פארקים וגינות משחקים לרוב, שירותים ראויים של פינוי אשפה ודי מקומות לילדים בבתי הספר. 76% מהפלסטינים במזרח ירושלים חיים מתחת לקו העוני, כך לפי נתוני האגודה לזכויות האזרח בישראל.

שלילת תושבות בעילה של "מרכז חיים"

כמעט 80% מהמקרים שבהם נשללה תושבות באורח קבוע במהלך חמישים שנות הכיבוש הישראלי אירעו, על-פי נתוני ממשלת ישראל, מאז שנת 1995. בשנה זו החל משרד הפנים לחייב פלסטינים, בהסתמך על פסק דין של בג"ץ משנת 1988, להוכיח כי "מרכז חייהם" במזרח ירושלים כדי לשמור על תושבותם.

אובדן מעמד התושבות מאלץ פלסטינים לעזוב את ירושלים או להישאר בה תוך הפרת החוק הישראלי. חוק הכניסה לישראל מסמיך את הרשויות לעצור ולגרש אנשים השוהים בעיר ללא מעמד רשמי. ללא מעמד משפטי, פלסטינים אינם יכולים לעבוד באופן רשמי, לנוע בחופשיות, לחדש רישיונות נהיגה או לקבל עבור ילדיהם תעודות לידה, הנחוצות לצורך רישום לבתי הספר. הם אף עלולים לאבד את הקצבאות וההטבות שמקנה להם הביטוח הלאומי, כמו ביטוח בריאות, דמי אבטלה וקצבאות ילדים, זקנה ונכות. פלסטינים ממזרח ירושלים אמרו כי החשש מאובדן מעמד זה מכביד על חיי היומיום שלהם, מכתוב את מקום מגוריהן של משפחות וחוסם בפניהם את הגישה להזדמנויות בתחום ההשכלה והתעסוקה.

אנשים המאבדים את תושבותם יכולים לערער על חוקיות השלילה או להגיש למשרד הפנים בקשה להחזרת מעמד התושבות שלהם. בעת ההמתנה להכרעה בבקשתם הם יכולים לקבל מעמד ארעי, המאפשר להם להישאר בירושלים. מקצת הפלסטינים שתושבותם נשללה הצליחו לקבל אותה בחזרה, אולם גם זאת בדרך כלל לאחר הליכים משפטיים ומנהליים ממושכים שרבים אינם יכולים להרשות לעצמם.

"ראמי", שועפאט

משפחתו של "ראמי" עברה למזרח ירושלים בשנת 1948, לאחר שנעקרה מכפרה בשטח שהפך לחלק משטחה של ישראל. הוא גדל בשכונת שועפאט במזרח העיר וכמקובל, הונפקה לו בגיל 16, בשנת 1987, תעודת זהות של תושב קבע. ראמי סיפר לארגון Human Rights Watch כי עקב סגירות חוזרות ונשנות של בית ספרו במהלך האינתיפאדה הראשונה, בסוף שנות השמונים, הוא שהה בארה"ב ובשנת 1989 עבר לגור במדינת קליפורניה, באמצעות תעודת מסע שהנפיקו לו הרשויות הישראליות. הוא נשאר בארה"ב במשך שש שנים, השלים את לימודיו ועבד ובשנת 1993 זכה באזרחות אמריקאית, כפי שמאשרים מסמכים שבחן ארגון Human Rights Watch.

בחודש יולי 1995 עבר ראמי בחזרה לירושלים. הפקידים בנמל התעופה בן גוריון הנפיקו לו אשרת תייר שתוקפה לשלושה חודשים במקום לאפשר לו להיכנס כתושב ירושלים, אולם לדבריו, כמה ימים לאחר מכן התנצל משרד הפנים על ה"טעות" והנפיק לו מחדש תעודת זהות.

עם זאת, לדברי ראמי, הוא נתקל מאז שוב ושוב במכשולים. הרשויות הישראליות סירבו להנפיק תעודות לידה לחמשת ילדיו, שנולדו כולם בירושלים בין השנים 1997 ו-2006, בטענה שאין לו מעמד בעיר. בשנת 2002 פנה ראמי למשרד הפנים כדי להסדיר מחדש את מעמדו אולם הפקידים אמרו לו כי לא יוכל לעשות זאת כיוון שמרכז חייו הוא בחלקים מהגדה המערבית, מחוץ לירושלים. לאחר שסיפק הוכחות לכך שמרכז חייו נשאר בירושלים אמרו לו הפקידים, לדבריו, כי בקשתו נדחית משום שחי בחו"ל וקיבל אזרחות אמריקאית. כיוון שלא יכול היה לרשום את ילדיו לבתי ספר ללא תעודות לידה, קיבל עבורם ראמי בסופו של דבר תעודות לידה של הגדה המערבית וארה"ב, מתוקף תעודת הזהות של אשתו, תושבת הגדה המערבית, והאזרחות האמריקאית שלו.

ראמי סיפר כי בשנת 2007 שכר את שירותיו של עורך דין כדי שזה יסייע לו לקבל בחזרה את תושבות הקבע שלו, אולם משרד הפנים הודיע לו שעקב אזרחותו האמריקאית הוא אינו זכאי לכך. בשנת 2011 סירב הביטוח הלאומי הישראלי לחדש את הביטוח הלאומי שלו, את ביטוח הבריאות וכן הטבות וקצבאות רווחה אחרות, בטענה שאין לו מעמד משפטי וכי עליו להסדיר את העניין במשרד הפנים, כך על-פי מסמכים שבחן ארגון Human Rights Watch. לדברי ראמי, עקב משכורתו הצנועה כפועל בישראל והעובדה שנאלץ לשלם על חינוכם של ילדיו יהיה זה כמעט בלתי אפשרי עבורו לממן ערעור משפטי יקר וממושך על שלילת תושבותו.

ראמי סיפר כי היות שיש ברשותו רק תעודת זהות מחודש יולי 1995, שתוקפה פג, הוא נתקל לעיתים בקשיים במעבר במחסומים בין ירושלים לשאר הגדה המערבית. בחודש מאי 2016 החרים חייל במחסום את רישיון הנהיגה שלו ואמר לו כי יוכל לקבלו בחזרה רק במשרד הפנים. כשפנה למשרד הפנים

נאמר לו כי שמו אינו מופיע במערכת וכי תושבותו נשללה בשנת 2007. הוא הגישה בקשה להחזרת מעמד התושבות שלו וניסה לקבל אשרת שהייה לשלושה חודשים עד לטיפול בבקשתו, אולם משרד הפנים סירב להנפיק אותה בטענה שאינו זכאי לכך בשל שהותו הבלתי חוקית בישראל.

ראמי, החי כיום בירושלים ללא מעמד, נותר במצב של חוסר ודאות, ללא אפשרות חוקית לעבוד, לקבל את תשלומי הביטוח הלאומי, או לנוע ולנסוע באורח חופשי.

"איבראים", ראס אל-עאמוד

"איבראים", בן 43 משכונת ראס אל-עאמוד במזרח ירושלים, עזב את ביתו בשנת 1990 כדי להצטרף לבני משפחה בפינלנד, שם ביקש אביו מקלט מדיני. כיוון שמעמדו המשפטי היחיד היה של תושב מזרח ירושלים, הוא נסע באמצעות תעודת מסע ישראלית. הוא עבד בפינלנד כשף, נישא בשנת 1996, ובשנת 1999 נולד לו בן. לדבריו הוא בחר שלא לקבל אזרחות פינית מחשש כי יאבד עקב כך את מעמדו בירושלים. תחת זאת, הוא ביקר בירושלים פעם בשנה לערך, באמצעות תעודות מסע ישראליות או פיניות, וקיבל עם שובו לפינלנד אשרת שהייה בת שלושה חודשים.

אולם, בשנת 2004 הודיעה לו השגרירות הישראלית בפינלנד כי לא תחדש את תעודת המסע שלו, ונאמר לו "זה מה שיש – לך תגיש בקשה לדרכון פיני ותבקר עם אשרת תייר". בעקבות זאת, לדבריו, הוא הגיש בקשה מחודשת לתעודת מסע פינית וקיבל אשרת תושבות קבע.

בשנת 2006 טס איבראים לנמל התעופה בן גוריון עם אשתו ובנם בן השבע, שניהם אזרחי ברזיל. לדבריו הפקידים בשדה התעופה הודיעו לו שהוא זקוק לאשרה כדי להיכנס, החרימו את תעודת הזהות הירושלמית שלו וביקשו ממנו הוכחה לכך שהוא ממזרח ירושלים. רשויות נמל התעופה עצרו אותו למשך יומיים לאחר שהתירו לאשתו ולבנו להיכנס למדינה, ולאחר מכן גירשו אותו לפינלנד, שם המתינה לו המשטרה בשדה התעופה. שנה לאחר מכן עלה בידו לקבל אשרת כניסה לישראל, לאחר שאחיו

חתם במשרד הפנים על התחייבות כי הוא לא ישהה בירושלים יותר משבוע. איבראהים הצליח להיכנס לישראל זמן קצר לאחר מכן, והגיש בקשה לקבל בחזרה את תושבותו בעיר. התהליך המפרך הכרוך בהגשת מסמכים מקיפים, לרבות תעודת יושר מהמשטרה הפינית, ויתור על התושבות הפינית ועל כל זכויותיו בפינלנד ונקיטת הליכים משפטיים ארך שמונה שנים, עד אשר השיבו לו הרשויות הישראליות את מעמדו בשנת 2015.

המסמך היחיד שבו החזיק איבראהים בין השנים 2007 ל-2015, ואשר העיד על זהותו, היה תעודת מסע פגת תוקף. בכל עת שהתבקש להציג תעודת זהות, היה עליו להסביר כי הוא ממתין להשבת מעמדו על-ידי משרד הפנים. במהלך תקופה זו, איבראהים יכול היה לעבוד רק באורח בלתי רשמי והוא מעולם לא יצא מירושלים, למעט פעם אחת, כדי להשתתף בחתונה משפחתית בעיר אבו דיס שבגדה המערבית. כדי לשוב, הוא טיפס על מכשול ההפרדה הישראלי, מחשש שלא יורשה לעבור במחסום. אבו יחיא, בית חנינא

"אבו יחיא", תושב קבע פלסטיני ואזרח אמריקאי משכונת בית חנינא במזרח ירושלים, עזב את ירושלים לאחר שסיים את התיכון בשנת 1994 כדי ללמוד במכללה בארה"ב. לדבריו, אף שביקר בירושלים מבלי להיתקל בשום בעיה בשנת 1995, כאשר שב לבקר בשנת 1996 הנפיקו לו הפקידים בנמל התעופה בן גוריון אשרת תייר התקפה לשלושה חודשים, במקום לאפשר לו להיכנס כתושב ירושלים. כמה ימים מאוחר יותר אמרו לו פקידים במשרד הפנים כי שאינו יכול להחזיק בו-זמנית בתושבות בירושלים ובאזרחות אמריקאית, על אף שהחוק מתיר לישראלים להחזיק באזרחות או בתושבות כפולה. במהלך ביקורים תקופתיים בירושלים בין השנים 1996 ו-2012 התירו לו הרשויות בנמל התעופה להיכנס בכל פעם, אם כי לעיתים באמצעות אשרת תייר קצובה בזמן.

לאחר שחזר לגור בקביעות בירושלים בשנת 2012, ניסה אבו יחיא לקבל בחזרה את דמי הביטוח הלאומי, ביטוח הבריאות והטבות וקצבאות רווחה אחרות של המוסד לביטוח לאומי של ישראל, אולם נאמר לו כי אינו מופיע במערכת כאזרח או תושב. מאוחר יותר באותה שנה אמר לו גורם רשמי במשרד הפנים,

כשביקש תעודת לידה עבור בתו, שהוא אינו תושב, אלא כמו "תאילנדי או תייר" והנפיק לבתו תעודת לידה ללא מספר זיהוי. הוא אמר שחש כי זהו "אבסורד" "להיוולד ולגדול פה ואז שמישהו יבוא ויגיד לך שאתה לא שייך".

בשנת 2014 הגיש אבו יחיא מסמכים, לרבות בדיקת רקע של ה-FBI, כדי לקבל בחזרה את מעמדו. לאחר שקיבל תעודת זהות המקנה מעמד ארעי ומותנה, שאותה חידש מספר פעמים, ושהה בירושלים במשך שנתיים, הודיע לו משרד הפנים בשנת 2017 כי בקשתו לתושבות קבע אושרה וכי הוא יקבל את תעודת הזהות שלו בתוך 20 יום. עם זאת, בנותיו נותרו ללא מעמד משפטי, ולכן הוא צופה שההליכים המנהליים יימשכו.

אבו יחיא העריך כי השקיע יותר מ-100 שעות בטיפול במעמד התושבות שלו במהלך תקופה זו, ולמרות שקיבל ייצוג משפטי בחינם, הוא שילם עמלות משפטיות ומנהליות בסכום של יותר מ-5,000 ש"ח. במהלך שלוש וחצי השנים האחרונות, בטרם הוסדר מעמדו, הוא נמנע מנסיעות ונאלץ להיעדר מהלווייה של חבר קרוב בחו"ל ומאירועים חשובים אחרים.

"באסמה" שועפאט

"באסמה", פלסטינית שהוריה הגיעו משכונת שועפאט במזרח ירושלים, נולדה וגדלה בארה"ב ולפיכך לא היה לה בילדותה שום מעמד בישראל או בפלסטין. היא עברה לירושלים בשנת 1992 כדי להינשא לתושב קבע פלסטיני וקיבלה תושבות ארעית בשנת 1994 באמצעות עתירה שהגישה לאיחוד משפחות עם בעלה.

לדבריה, בשנת 2003 היא שבה לארה"ב כדי ללמוד לתואר שני ולצורך טיפול רפואי בבנה, שסבל מליקויי שמיעה ודיבור. בסופו של דבר התגרשה באסמה מבעלה ונשארה בארה"ב למשך עשור.

בשנת 2013 הגיע באסמה לנמל התעופה בן גוריון בכוונה לחזור ולגור בירושלים. לאחר שתשאלו קצרות אותה ואת בניה, שניהם ילידי ירושלים, הנפיקו להם הפקידים בנמל התעופה אשרה לשלושה חודשים ודרשו ממנה לחתום על מסמך בעברית

שלדבריהם היה נחוץ לה כדי שתוכל לקבל בחזרה ממשרד הפנים את מעמדה בירושלים. באסמה שכרה את שירותיו של עורך דין כדי שיפעל להחזרת המעמד לה ולבניה.

מאז, חיה היא ובניה תקופות ארוכות ללא שום מעמד רשמי, ובשל כך היה זה בלתי אפשרי, לדבריה, "לנהל חיים נורמליים מכל סוג שהוא". בניה קיבלו בחזרה את מעמד התושבות שלהם בשנת 2016, בעוד שהיא נותרה עם אשרת תייר, שאותה נדרשה לחדש שבע פעמים מאז חודש מארס 2016 – ובשתי הפעמים האחרונות נאלצה לפנות לשם כך לבית המשפט, לאחר שבקשת החידוש נדחתה. היא מעריכה כי התהליך המנהלי עלה לה יותר מ-10,000 ש"ח, בנוסף למתח ולחרדה שבהם הוא כרוך.

לדברי באסמה, במהלך תקופה זו היא לא רצתה לצאת לחו"ל ולסכן בכך את מעמדה, והדבר מנע ממנה להשתתף בחתונת אחיה ולבקר קרוב משפחה חולה.

ואיל כוואמלה, כפר עקב

ואיל כוואמלה, יליד 1962, קיבל תושבות זמן קצר לאחר שישראל כבשה את מזרח ירושלים בשנת 1967. לאחר שסיים את לימודי התיכון בשנת 1980, עבר כוואמלה לאבו דאבי כדי לעבוד בחברת נפט. הוא נישא שם ונולדו לו ארבעה ילדים, ומדי פעם שב לבקר בירושלים.

לדבריו, בשנת 1999 הוא החליט לחזור לגור בירושלים כדי "להגן על מעמדי ולהתחיל את תהליך איחוד המשפחות עבור משפחתו" מחשש שהתקופה שבילה בחו"ל והמשא-ומתן הישראלי-פלסטיני שהתנהל באותה עת יעמידו בסיכון את מעמדו.

כוואמלה גר כעת עם משפחתו בכפר עקב, שכונה הסובלת מצפיפות יתר ונמצאת בתוך גבולותיה המוניציפאליים של ירושלים, אך ממזרח לגדר ההפרדה. פלסטינים ירושלמים שאין להם מעמד של תושבות במזרח ירושלים בוחרים פעמים רבות

לגור שם כיוון שהדבר מאפשר להם לשמור על "מרכז חיים" בירושלים, בעודם חיים עם בני משפחה המחזיקים בתעודות שהות של הגדה המערבית או שאין להם מעמד תושבות כלשהו.

אף שכוואמלה שמר על מעמד התושבות שלו, משרד הפנים דחה את הבקשות שהגיש למעמד תושבות עבור שני ילדי הגדולים פאיז וח'ולוד בשנים 2003 ו-2004. כאשר דרש הסבר, סיפקו פקידי משרד הפנים סיבות שונות לכך, ובהן בין היתר נימקו זאת בכך שהם מתגוררים בגדה המערבית. עם זאת, בשנת 2012 העניק משרד הפנים תושבות בירושלים לשני בניו הצעירים.

לפאיז וח'ולוד, כיום בני 31 ו-29 בהתאמה, אין מעמד בשום מקום. כוואמלה ניסה לקבל עבורם תושבות בגדה המערבית דרך הרשות הפלסטינית, אולם הדבר לא צלח. הם חסרי אזרחות, ומוגבלים לאזורים מצומצמים של הגדה המערבית שבהם אינם נדרשים לעבור במחסום, שבו עלולים לעכב אותם, דבר העלול להוביל להליכים פליליים או לגירושם. אשתו של כוואמלה,

פיהימה א-סעדי, אזרחית ירדן, קיבלה תחילה אשרת כניסה מהרשויות הישראליות אולם תוקפה כבר פג ולא עלה בידה לקבל מעמד של תושבות באמצעות בקשה לאיחוד משפחות.

לדברי כוואמלה הוא מתחרט על חזרתו: "עזבתי הכול כדי לשמור על תעודת הזהות שלי ומה קיבלנו? שום תעודות זהות לשניים מהילדים שלי ושום אשרה לאשתי, מה שאומר שהם לא יכולים לעבוד או

לנוע בחופשיות".

שלילת תושבות כאמצעי ענישה

עבד דוויאת, צור באהר

ב-19 בינואר 2016 שללו הרשויות הישראליות את תושבותו של עבד דוויאת, אז בן 18, תושב שכונת צור באהר הפלסטינית במזרח ירושלים, בגין מעורבותו לכאורה בתקרית של יידוי אבנים שאירעה מספר חודשים קודם לכן ואשר הובילה למותו של אזרח ישראלי, אלכסנדר לבלוביץ'. במכתב שנשלח לעורך דינו של דוויאת, אמר שר הפנים אריה דרעי כי ביסוד השלילה עומד "מעשה הטרור הרצחני" שבו "השליך במכוון אבנים על כלי רכב שנסעו בציר התנועה המרכזי בירושלים", דבר שהוביל למותו של לבלוביץ' ולפציעתו הקשה של ישראלי נוסף. דרעי הוסיף כי "מעמד התושבות מקפל בתוכו מחויבות ונאמנות בסיסית למדינה", לרבות החובה "שלא לפגוע במדינה, או לחתור תחת קיומה" וכי מעשיו של דוויאת "מהווים הפרה בוטה וחמורה" של חובה זאת.

סארה דוויאת, אמו של עבד, אמרה כי משפחתו חיה בירושלים הרבה לפני 1967. לדבריה, היא שמעה לראשונה על שלילת התושבות של בנה מכלי התקשורת, מספר חודשים לפני שקיבלה את המכתב הרשמי ממשד הפנים. בנוסף לשלילת תושבותו, הכוחות הישראליים אטמו את בית משפחתו ביריעות מתכת באופן שאינו מאפשר לגור בו וגרמו לעקירת המשפחה מביתה.

דוויאת חתם על עיסקת טיעון במסגרתה הושתו עליו קנס בסך 100,000 ש"ח ועונש מאסר של 18 שנים, אותו הוא מרצה בכלא נפחא. הוא עתר לבג"ץ נגד שלילת תושבותו. אם תידחה עתירתו, הוא לא יורשה לגור עם משפחתו בירושלים כשיסיים לרצות את עונשו.

משפחת אבו רג'ב, אל-עיסאווייה

בשנת 1992 נישאה מייסאא חרבאווי, תושבת ירושלים, לכסאף אבו רג'ב, שהחזיק בתעודת זהות של הגדה המערבית. בשל מעמדו של אבו רג'ב חיו השניים בגדה המערבית, מחוץ לירושלים. משפחתו של אבו רג'ב היא מהעיר העתיקה בירושלים, אולם הם שהו מחוץ לעיר בעת שהרשויות הישראליות ערכו את מפקד האוכלוסין בשנת 1967, ששימש כבסיס להענקת תושבות. אבו רג'ב נולד ב-1969 וגדל בענאתא,

עיירה השוכנת במרחק של ארבעה קילומטרים ממזרח לעיר העתיקה. אולם, בשנת 2013 עברו חרבאווי ואבו רג'ב לירושלים, ללא היתר, עם שבעת הילדים שנולדו להם עד אז, והגישו בקשה לאיחוד משפחות מתוקף מעמד התושבות של חרבאווי. במשך שנתיים וחצי הם פעלו לאישורבקשתם.

הכול השתנה ב-8 במארס 2016, כשבנם, פואד, פתח באש על כוחות ישראלים במזרח ירושלים ופצע שני שוטרים לפני שנהרג בקרב היריות שהתפתח. בעקבות האירוע הורה השר לביטחון הפנים גלעד ארדן למשטרה לחקור את מעמדה החוקי של משפחת אבו רג'ב והכריז "הנחייתי למשטרה ברורה: מי שנמצא כאן בניגוד לחוק – יגורש".

לדברי חרבאווי, ביום הפיגוע פשטו שוטרים על בית המשפחה באל-עיסאווייה, הפכו אותו על פיו ואמרו לבני המשפחה: "אם תישארו בבית, נגרש אתכם לסוריה או לעזה". המשטרה אף עצרה את אבו רג'ב למשך 11 יום – תחילה האשימה אותו ברכישת כלי נשק עבור בנו, ואז נתלתה בשהותו הבלתי חוקית בירושלים – וחקרה את כל בני המשפחה. חרבאווי אמרה כי המשטרה אילצה את כל בני המשפחה לחתום על מסמך בעברית, שפה שלדבריה אינה מבינה, ומאוחר יותר התברר לה כי המסמך אוסר על כולם לשהות בעיר. זאת, מלבדה, כיוון שהיא תושבת קבע בירושלים, ומלבד שני ילדיה הקטינים, תאומים בני שנתיים שנולדו בירושלים. לאחר מכן הסיעה המשטרה אותה ואת שאר בני המשפחה – למעט אבו רג'ב, שהוחזק במעצר למשך מספר ימים נוספים – למחסום קלנדיה, החוצץ בין ירושלים לרמאללה והשאירה אותם שם.

עשרת בני המשפחה גרים כיום בדירה של שני חדרי שינה השייכת לאמו של אבו רג'ב בכפר אל-גו'דיירה. מאז, ביקרה רק חרבאווי בירושלים. אבו רג'ב אמר לארגון Human Rights Watch "הילדים שלי לא שמחים פה, הם מסרבים לקבל את המצב הנוכחי שלנו, לא מרגישים שייכים לפה ורוצים לחזור לירושלים". שניים מילדיו נשרו מהלימודים בבית הספר ואחת מבנותיו מתמודדת לדבריו עם דיכאון.

משפחת קונבר, ג'בל אל-מוכבר

ב-8 בינואר 2017, פאדי קונבר, בן 28 משכונת ג'בל אל-מוכבר במזרח ירושלים, נהג משאית אל תוך קבוצת חיילים ישראלים והרג ארבעה מהם לפני שנורה למוות. בתוך מספר ימים שיגר משרד הפנים מכתבים ל-13 בני משפחת קונבר והודיע להם על כוונתו לשלול את מעמד התושבות שלהם.

ארגון Human Rights Watch בחן מכתב מה-10 בינואר שהופנה אל דיא קונבר, אחיינו של פאדי, ואשר מנמק את השלילה ב"מידע לפיו מספר גורמים במשפחה המורחבת שלכם חשודים בזיקה לארגון דאע"ש ובמעורבות בפעילות טרור, ולפיכך קיים חשש ביטחוני מהמשך שהייתך בישראל". הארגון הישראלי הלא ממשלתי המוקד להגנת הפרט, המייצג כמה מבני משפחת קונבר, אמר כי משרד הפנים שלח מכתבים זהים ל-11 בני משפחה נוספים. במכתב שנשלח למינווה קונבר, אמו של פאדי, נומקה השלילה גם בכך שהיא הצהירה באופן שקרי, שלושים שנה קודם לכן, שנישואיה אינם בגדר ביגמיה, על אף שבעלה היה נשוי עדיין לאישה אחרת.

ימים ספורים לאחר מכן ראיון משרד הפנים את כל נמעני המכתבים וב-25 בינואר הודיע המשרד כי שלל רשמית את מעמדם של 13 בני משפחת קונבר: מינווה (תושבות קבע), מוחמד (תושבות ארעית), סלאח (תושבות ארעית), אחמד (תושבות ארעית), דיאא (היתר שהייה), מנאל (היתר שהייה), ריאד (היתר שהייה), חסן (היתר שהייה), בסאם (היתר שהייה), יוניס (היתר שהייה), זכריא, היתר שהייה, ילד (היתר שהייה) וילד (היתר שהייה).

למחרת הגישו עורכי דין מטעם משפחת קונבר ערר לבית הדין לערערים, שהוציא עוד באותו יום צווים זמניים המשעים את החלטת משרד הפנים. הערר תלוי ועומד עדיין בבית הדין וכל אחד מבני המשפחה מחזיק במסמך המתיר לו להישאר בינתיים בירושלים.

ההצדקה הביטחונית שהציגה ישראל סותרת את הצהרותיו של שר הפנים אריה דרעי. ב-9 בינואר, למחרת הפיגוע, הכריז דרעי על "עידן חדש נגד הטרור ונגד מחבלים בעלי מעמד שניצלו את מעמדם לביצוע פיגועים קשים נגד אזרחים", הזכיר את הפיגוע

שביצע קונבר ואמר: "מעתי יידע כל מי שזומם, מתכנן או שוקל לבצע פיגוע כי בני משפחתי ישלמו מחיר כבד על מעשהו".
בהודעה רשמית שפרסם משרד הפנים ב-25 בינואר הוסיף דרעי כי "רק פעולות מידידות ומעשיות ירתיעו מפגעים. אני סמוך ובטוח שביטול מעמד של בני המשפחה יהווה אות אזהרה לאחרים".

לדברי מינווה קונבר, על אף שבעלה היה נשוי בו-זמנית לה ולאשתו הראשונה למשך פרק זמן מסוים, הוא התגרש מאשתו הראשונה לפני שרשם את נישואיהם והיא חיה בירושלים במשך יותר משלושה עשורים מבלי שהרשויות הישראליות יתייחסו לעניין כבעיה.

בנוסף לשלילת תושבותם, אטמו הרשויות את ביתו של פאדי קונבר באמצעות בטון, אטימה שארגון Human Rights Watch בחן. עקב כך, נאלצו אשתו וארבעת ילדיו, הקטן בהם בן שנה, לעבור להתגורר עם מינווה קונבר. הריסת הבתים המבוצעת כצעד של ענישה בשטחים הכבושים, ואשר נלוותה לשלילת התושבות בשניים מהמקרים שתיעד ארגון Human Rights Watch, היא פשע מלחמה. הרשויות הישראליות אף הגישו תביעת נזיקין נגד המשפחה ולדברי מינווה קונבר, בחודש מארס הן ביטלו את קצבאות הביטוח הלאומי שלה.

הינד קונבר, אחותו למחצה של פאדי ואמה של דיאא קונבר, שמעמדו נשלל לאחר הפיגוע בינואר, אמרה כי שלילת התושבות הורידה לטמיון מאמצים שהשקיעה במשך שנים, שכללו בקשות לאיחוד משפחות כדי לקבל מעמד עבור בניה, הגשת מסמכים למשרד הפנים, וביקורי בית שקיים מדי שנתיים המוסד לביטוח לאומי, המפקח על הטבות וקצבאות הרווחה. כל זאת כדי להבטיח את מעמד משפחתה בירושלים. הרשויות הישראליות שללו את מעמדו של בנה השני, בהאא, בשנת 2015 לאחר שעצרו אותו כשבחזקתו סכין בשכונת ג'בל אל-מוכבר במזרח ירושלים והאשימו אותו בכוונה לפגוע בישראלים. לדבריה חוסר הוודאות בנוגע למעמדו של דיאא קונבר הקשה עליו למצוא עבודה והדבר מעמיד בסיכון את מצבה הכלכלי של המשפחה.

שלילת תושבות מפלה בעילות אחרות

בנוסף למתואר לעיל, ישראל שולטת במרשם התושבים הפלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה. הרשות הפלסטינית מנפיקה תעודות זהות לפלסטינים באזורים אלה, אולם היא יכולה לעשות זאת רק בתיאום עם ישראל, שמאז 1967 ביטלה או סירבה לרשום בקשות לתושבות ולאיחוד משפחות של יותר מ-230,000 פלסטינים, רבות מהן בעילה של שהייה ממושכת מדי מחוץ לגדה המערבית ולרצועת עזה.

Region / Country המזרח התיכון/צפון אפריקה,

MORE READING

יולי 20, 2017

על ישראל לאפשר אימוץ על-ידי זוגות חד מיניים

Boris Dittrich

Advocacy Director, Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Rights Program

יולי 16, 2017

עוד משפט צבאי בשטחים הכבושים

Khulood Badawi
Consultant

דו"חות

אפריל 3, 2017

לא רוצים או לא יכולים

ההגבלות הישראליות על מעבר פעילי זכויות אדם לרצועת עזה וממנה

ינואר 19, 2016

כיבוש בע"מ

תרומתם של עסקים בהתנחלויות להפרת זכויותיהם של פלסטינים בידי ישראל

